

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, доцента

Кучая Олександра Володимировича

на дисертацію **Костенка Дмитра Вікторовича**

**«Формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі
«інформаційні технології» в освітньому середовищі університету»,**

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»

01 «Освіта/ Педагогіка»

Динамізм суспільних процесів, що відбуваються у сучасному глобалізованому світі, зумовлює нові стратегічні напрями перебудови освітнього процесу у вищій професійній школі та особливості неперервного професійного розвитку фахівців з метою якісної практичної діяльності в усіх галузях суспільного життя. Означене у свою чергу є важливим завданням професійних співтовариств, учасники яких повинні вміти ефективно взаємодіяти в глобальному просторі, об'єднуючись в міжнародні групи та корпорації.

Модернізація сучасної освітньої сфери передбачає реалізацію неперервної професійної освіти майбутніх фахівців у контексті ключової державної політики в Україні, яка зумовлена інтернаціоналізаційними, глобалізаційними та євроінтеграційними процесами, що відбуваються на національному та транснаціональному рівнях. У цьому контексті підготовка фахівців галузі інформаційних технологій відіграє стратегічну роль у підготовці кваліфікованих кадрів до вирішення політичних, соціальних, культурних та інших викликів сьогодення, а також забезпеченні ними належної міжкультурної взаємодії з партнерами на міжнародному рівні.

Для вітчизняної освітньої системи це особливо актуально, оскільки відбувається в умовах розширення міжнародних зв'язків та інтеграції до європейської спільноти, що, зокрема, відображено в національних та міжнародних документах найвищого рівня (Угоді про асоціацію між Україною і Європейським Союзом (2014), Концепції мовної освіти в Україні (2011), «Біла книга міжкультурного діалогу» (2008 р.), Документ Ради Європи «Компетентності для культури демократії - Живемо разом як рівноправні громадяни в культурно багатоманітному демократичному суспільстві» (2016 р.), «Велика хартія університетів» (2020 р.) та ін.

З огляду на *актуальність та суспільну вагомість проблеми* підготовки сучасних фахівців сфери інформаційних технологій, а надто - формування їхньої міжкультурної компетентності в освітньому середовищі університету,

недостатню її розробленість у теоретичних та практичних аспектах, а також доцільність вивчення підготовки фахівців нової формації для галузі інформаційних технологій в умовах глобалізаційних змін, розширення міжкультурних комунікацій у світі, культурних трансформацій під впливом відкритості державних кордонів для роботи, посилення міграційних процесів, всеохоплюючої діджиталізації та впровадження цифрових інформаційних технологій набуває особливої актуальності та узгодження із реальними потребами національної спільноти, рецензоване дисертаційне дослідження Костенка Дмитра Вікторовича, присвячене Формуванню міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «інформаційні технології» в освітньому середовищі університету, є актуальним і своєчасним. Актуальність і необхідність роботи обґрунтовані дисертантом належним чином.

Вважаємо, що Костенко Д.В. вдало визначив *понятійно-категоріальний апарат дослідження*. Дисертант поставив за мету науково-теоретично обґрунтувати, розробити і апробувати структурно-функціональну модель, визначити та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» в освітньому середовищі університету. У відповідності до мети дослідження визначено концептуальну ідею, сформульовано завдання дослідження.

Слід відзначити, що *об'єкт та предмет дослідження* відповідають специфіці обраної теми, логічно продуманою постає *гіпотеза* дослідження, згідно з якою формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» здійснюватиметься ефективніше за умови апробації розробленої структурно-функціональної моделі, та реалізації визначених організаційно-педагогічних умов.

Для розв'язання завдань дослідження та досягнення його мети використано комплекс теоретичних, емпіричних та прогностичних методів. Позитивним є те, що методи добиралися відповідно до завдань конкретного етапу дослідження, прийоми та операції з теоретичним і фактичним матеріалом здійснювалися у послідовності, визначеної програмою дослідження.

Дослідження добре сплановане, чітко визначені його методологічні й теоретичні засади, коректно сформульована більшість методологічних характеристик.

Наукова новизна результатів дослідження Костенка Д. В. полягає у тому, що: *уперше* розроблено та апробовано структурно-функціональну модель формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців

галузі «Інформаційні технології» у освітньому середовищі університету; визначено та експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» у освітньому середовищі університету, визначено компоненти, відповідні показники, рівні сформованості міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології»; запропоновано визначення поняття «міжкультурна компетентність майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології»;

уточнено зміст поняття «міжкультурна компетентність майбутніх фахівців»; методи, форми формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців» в освітньому середовищі університету;

подальшого розвитку набули питання ролі та місця процесу формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» в освітньому середовищі університету.

Також, у вітчизняний педагогічний дискурс дисертантом запропоновано положення про потенціал аудиторної та позааудиторної діяльності університету щодо формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології».

Варто відзначити, що усі положення наукової новизни рецензованого дисертаційного дослідження повною мірою обґрунтовано й підтверджено у тексті дисертації.

Належним чином обґрунтованим і реалізованим постає *практичне значення* одержаних результатів дослідження, яке вбачається Костенком Д.В. у тому, що теоретичні та практичні результати дослідження можуть бути використані у процесі оновлення та модернізації складових змісту формування міжкультурної компетентності здобувачів вищої освіти у освітньому середовищі університету в процесі розроблення навчальних планів, програм, курсів, методичних рекомендацій, підручників, у системі підготовки працівників освіти; у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» під час викладання навчальних дисциплін, «Вступ до спеціальності», «Вступ до університетських студій», «Науковий образ світу», «Кроссплатформне програмування», «Полікультурна педагогіка», «Педагогічна майстерність».

Здобувач здійснивав дослідження відповідно до плану науково-дослідної роботи ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом» «Зміст і технології забезпечення якості неперервної педагогічної освіти в умовах євроінтеграції».

Структура дисертації продумана та логічно вибудована. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків,

списку використаних джерел (409 найменувань, з них 54 - іноземною мовою),

Дисертаційне дослідження логічно починається із визначення теоретичних і методологічних засад міжкультурної освіти в умовах освітнього середовища університету.

У першому розділі - *«Теоретичні засади формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» в освітньому середовищі університету»* — проаналізовано стан розробленості та уточнено ключові поняття досліджуваної проблеми; визначено компоненти, критерії, показники, рівні сформованості міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» в освітньому середовищі університету. Дисертант ґрунтовно висвітлює стан розробленості проблеми й визначає концепцію і методологію дослідження. Доцільно відмітити, що в даному розділі дається чіткий аналіз наукового внеску сучасних дослідників у розв'язання проблеми міжкультурної освіти. Крім того, дисертант розкриває сутність основних понять міжкультурної освіти, що слугує підґрунтям для подальшого оперування концептосферою у контексті проблеми дослідження. Дисертант продемонстрував широку обізнаність з роботами вітчизняних та зарубіжних науковців - філософів, соціологів, педагогів, психологів та інших фахівців з проблем міжкультурної освіти, виявив вміння систематизувати їх й узагальнювати відповідно до мети і предмета дослідження. Зауважимо, у розділі розкрито особливості формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» в освітньому середовищі університету.

Заслуговує на увагу дане автором визначення поняття «міжкультурна компетентність майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» яку він трактує як особистісне утворення, що характеризується ціннісним ставленням до національної самосвідомості й духовної культури, необхідної для адаптації до інших культурних умов, успішного і ефективного міжкультурного спілкування, спільної діяльності й співпраці з носіями інших культур як на професійному, так і на побутовому рівні.

У межах дослідження першого розділу Костенком Д.В. було виконане перше та друге завдання дослідження.

У другому розділі — *«Структурно-функціональна модель та організаційно-педагогічні умови формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» в освітньому середовищі університету»* — здійснено діагностику стану сформованості міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» в освітньому середовищі університету; розроблено структурно- функціональну модель та визначено організаційно-

педагогічні умови формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» в освітньому середовищі університету.

Справжньою новизною науково-педагогічного змісту дисертації постає розробка діагностичного інструментарію для визначення рівнів сформованості міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» в освітньому середовищі університету.

Заслуговує на увагу представлений дисертантом переконливий наскрізний аналіз змісту та структури професійної підготовки майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» та виокремлені і сформульовані три взаємообумовлені блоки: цілево-методологічний (мета, завдання, методологічні підходи, принципи); методично-формульальний (етапи, зміст, форми, методи, засоби); діагностично-результативний (компоненти, критерії, показники, рівні, результат)

Нам імпонує позиція автора щодо визначення організаційно-педагогічних умов формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» в освітньому середовищі університету, а саме: формування соціокультурного середовища, що активізує засвоєння здобувачами вищої освіти умінь і навичок міжкультурної компетентності; забезпечення єдності наукових знань, емоційно-мотиваційних суджень та практичних дій здобувачів вищої освіти щодо міжкультурної компетентності під час організації аудиторної та позааудиторної діяльності для їх суб'єкт-суб'єктної взаємодії; педагогічна підтримка здобувачів вищої освіти у моральному самовизначенні, прояві міжкультурної компетентності.

Цілком погоджуємося з дисертантом стосовно того, що означені педагогічні умови ґрунтуються на запровадженні у освітню практику ефективних форм та методів педагогічної підтримки здобувачів вищої освіти у моральному самовизначенні, прояві міжкультурної компетентності.

Вважаємо, що у другому розділі дисертант реалізував прикладний аспект свого дослідження, а саме - реалізовано завдання дослідження розробити авторську структурно-функціональну модель, методику, технологічне забезпечення формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» в освітньому середовищі університету»

У третьому розділі - *«Експериментальна перевірка організаційно-педагогічних умов формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» в освітньому середовищі університету»* дисертантом схарактеризовано етапи та методику реалізації

організаційно-педагогічних умов формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» в освітньому середовищі університету; здійснено аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.

Особливо відзначимо розроблений дисертантом в структурі міжкультурної освіти варіативний курс «Теорія і практика масових комунікацій в процесі міжкультурної взаємодії», в рамках якого використано методи, спрямовані на оволодіння здобувачами вищої освіти знаннями, уміннями та навичками щодо міжкультурної компетентності, зокрема: мотиваційно-виховні тренінги «Вчимося бути толерантними», «Відповідальність - оберіг життя», «Людина починається з добра», «Секрети міжкультурної комунікації», під час яких використано практичні вправи «Дві культури», «Привітання», «Ярлики», «Пари слів», «Павутиння забобонів», «Безлюдний острів», «Знайомство», «Вільний мікрофон», «Чим ми схожі?», «Займи позицію», «Я принциповий, але толерантний», «Я толерантний, але принциповий».

Таким чином, було перевірено ефективність розроблених та експериментально перевірених організаційно-педагогічних умов формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» в освітньому середовищі університету що доведено результатами формувального етапу

Порівняльний аналіз результатів констатувального і формувального експериментів показав позитивну динаміку сформованості міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» в експериментальних групах, що є доказом достатньої ефективності розроблених організаційно-педагогічних умов формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» в освітньому середовищі університету та досягнення поставленої мети.

У цілому матеріал 3-го розділу дисертаційної роботи логічно викладений, характеризується власним поглядом на вирішення визначених завдань дослідження.

Висновки дисертації відображають основний її зміст. Вони чітко сформульовані, співвіднесені із завданнями, послідовні, змістовні. Представлені *додатки* чітко вибудовані та відповідають загальній логіці авторського дослідження, доповнюють і конкретизують зміст дисертації. Аналізуючи список використаних джерел, слід зазначити, що автором опрацьована значна їх кількість та у цілому переважна більшість з них є досить сучасними, з яких 54 - іноземними мовами, що становить значну частину опрацьованих джерел.

Загалом, представлене дисертаційне дослідження є досить вагомим і має практичне значення, усі теоретичні положення є переконливими, науково обґрунтованими численними статистичними даними у формі таблиць і рисунків. Вважаємо, що дисертантом використані сучасні методи дослідження, відповідно логіці роботи.

Вважаємо, що Костенко Дмитро Вікторович в повній мірі оприлюднив результати наукового пошуку у 22 публікаціях автора (2-у співавторстві), з них 7 статей відображають основні результати (2-у зарубіжних виданнях), 13 - апробаційного характеру, 2 - додатково відображають результати дисертації. Зазначимо, що текст автореферату відповідає тексту дисертації, адекватне охоплює усі складові наукового дослідження.

Робота є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, які у цілому вирішують конкретне наукове завдання і є суттєвими для теорії і практики професійної освіти. Положення, фактологічний матеріал, джерельна база дослідження можуть стати основою для подальших наукових розвідок з теорії освіти і методики професійної освіти. Таким чином, можна вважати, що поставлені в дослідженні завдання виконано.

Високо оцінюючи результати дисертаційного дослідження Костенка Дмитра Вікторовича, сіл ід зауважити, воно не позбавлене певних дискусійних моментів, вважаємо за необхідне висловити певні *міркування та зауваження*, що виникли у процесі рецензування дисертації.

1. Проведений теоретичний аналіз науково-практичних джерел науковців в повній мірі відображає проблематику теми дисертаційного дослідження, але робота мала би ширші перспективи практичного застосування якби автор більше сконцентрувався на прикладних аспектах підготовки майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології».

2. На нашу думку, було б доцільно подати опис актуальності роботи і наукової новизни лаконічніше, виділити головне й згорнути другорядне.

3. Визначена низка *суперечностей* у підготовці майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» в освітньому середовищі університету, на нашу думку, може бути застосована для багатьох галузевих напрямків професійної освіти, і немає конкретного специфічного орієнтуру на галузь «Інформаційні технології».

4. Вважаємо, недостатньо переконливим є обґрунтування необхідності формування міжкультурної компетентності саме у майбутніх фахівців галузі «Інформаційні технології» у порівнянні з фахівцями інших галузей.

5. На нашу думку, у першому розділі дисертації у процесі розкриття

методологічних основ міжкультурної освіти дисертант дещо відійшов від усталених канонів викладу методології дослідження. Цей розділ дисертації, на нашу думку, був би більш логічним і переконливим за умови подання матеріалу відповідно до загально прийнятої схеми методологічного аналізу.

6. Зазначимо, що у першому розділі дисертації дисертант реалізував в цілому три завдання свого дослідження. Натомість, у другому і третьому розділах вирішується четверте завдання. Було б раціональніше або сформулювати додаткове завдання, або пропорційно розподілити їх по розділах дисертації.

7. Відзначаючи достатньо велику кількість навчально-методичних матеріалів та мотиваційно-виховних тренінгів впроваджених в освітній процес університету, представлених дисертантом, висловлюємо рекомендаційного характеру побажання зосередитися на кількох найбільш ефективних навчально-методичних матеріалах, оскільки виходячи з назв деяких з них, вони мають більш загальний характер і можуть застосовуватися для широкого загалу фахівців. Натомість, маємо надію, що дисертант реалізує усі свої методичні напрацювання у вигляді ґрунтовної праці на кшталт навчального посібника для фахівців інформаційних технологій.

8. Представлені у третьому розділі результати аналізу одержаних експериментальних кількісних та якісних показників результатів дослідження, комп'ютерна обробка даних експерименту бажано було представити ширше посиливши аналітичну компоненту.

9. Враховуючи специфіку міжкультурної підковки фахівців, вважаємо за доцільне зауважити про доцільність залучення більшої кількості іншомовних джерел, надто англійських, для аналізу і застосування сучасних досягнень зарубіжних науковців у обраній галузі підготовки фахівців.

10. Потрібно вказати також і на технічну сторону: у тексті дисертації мають місце окремі мовно-стилістичні огріхи.

Загалом, вказані критичні зауваження, скоріше, є рекомендаціями для подальшої наукової роботи і не знижують високої оцінки дослідження Д.В.Костенка в цілому, його наукової та практичної значущості.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Костенка Дмитра Вікторовича *«Формування міжкультурної компетентності у майбутніх фахівців галузі «інформаційні технології» в освітньому середовищі університету»* є завершеним науковим дослідженням, виконаним автором самостійно на актуальну тему, а отже таким, що робить вагомий внесок у розвиток теорії і методики професійної освіти.

Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних автором результатів і практичну значущість сформульованих положень і висновків,

дисертаційна робота **Костенка Дмитра Вікторовича** повністю відповідає вимогам що висуваються до кандидатських дисертацій пп. 9, 10, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 01 «Освіта / Педагогіка», 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів
і продовкористування України

О. В. Кучай

